

รายงานสรุปผลปีเลี้ยงนักวิจัยท้องถิ่น

ระยะที่ 1

กันยายน 2548 – พฤษภาคม 2549

โครงการ

การศึกษาศักยภาพชุมชนเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านแก่งเกาะใหญ่

ตำบลปางมะค่า อำเภอนาวตาลักษณบุรี จังหวัดกำแพงเพชร

โดย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ชูสิทธิ์รัตน์ จันทร์เชื้อ

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

กรกฎาคม 2549

โครงการ พี่เลี้ยงโครงการวิจัย การท่องเที่ยวโดยชุมชน พื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง ระยะที่ 2

บทบาทหน้าที่

- 1) ติดตาม สนับสนุนโครงการวิจัย การศึกษาศักยภาพชุมชนที่เอื้อต่อการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านแก่งเกาะใหญ่ ต.ปางมะค่า อ.ขานูวรลักษณบุรี จ.กำแพงเพชร (ด้านเนื้อหา ไม่รวมด้านการเงิน)
- 2) พัฒนาโครงการวิจัยร่วมกับเจ้าหน้าที่เครือข่ายฯ การท่องเที่ยวโดยชุมชน สกว. ภาค ในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง

ประวัติพี่เลี้ยงโครงการวิจัย

ชื่อ – นามสกุล ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ชูสิทธิ์ จันทร์เชื้อ
ที่อยู่ โปรแกรมวิชาอุตสาหกรรมท่องเที่ยว
คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
อ.เมือง จ.พิษณุโลก 65000
โทรศัพท์ 09-643-9024 / 055-267-103 / 055-216-390

ระดับการศึกษา

พ.ศ.2519 ครุศาสตรบัณฑิต คบ.จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
พ.ศ.2523 ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต ศศบ.มหาวิทยาลัยขอนแก่น
พ.ศ.2530 Diploma Tourism Management จาก The Travel Center Sydney Australia
พ.ศ.2547 Doctor Candidate สาขาการจัดการอุตสาหกรรมบริการ วิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เชียงใหม่

ประสบการณ์งานวิจัย

พ.ศ.2537 โครงการวิจัยเรื่อง ความต้องการข้อมูล ข่าวสารของผู้ประกอบการอุตสาหกรรมขนาดย่อม จากสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด เพื่อการจัดการอุตสาหกรรมในจังหวัดพิษณุโลก

พ.ศ.2542 โครงการวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์ปัญหาการปรับตัวของนักศึกษาโควตา สถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม

พ.ศ.2543 โครงการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อความผูกพันของพนักงานในธุรกิจโรงแรม

พ.ศ.2544 โครงการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการแสดงลิเกเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนของชุมชนลิเก จังหวัดพิษณุโลก

พ.ศ.2546 โครงการวิจัยเรื่อง การติดตามผลบัณฑิตสาขาอุตสาหกรรมท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

พ.ศ.2548 โครงการวิจัยเรื่อง การพัฒนามาตรฐานการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านร่องกล้า 1 อำเภอ นครไทย จังหวัดพิษณุโลก

คำนำ

ด้วยความมุ่งมั่นของ ชาตรี ชูจิตร สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลปางมะค่า อำเภอขานูวร
ลักษณะบุรี จังหวัดกำแพงเพชร ความร่วมมือและพร้อมที่จะเสียสละของชุมชนปางมะค่า บ้านแก่งเกาะใหญ่
ที่มีผู้ใหญ่ประเสริฐ แจ่มไทยและลูกบ้าน 17 คน รวมถึงคนอื่นๆ ในชุมชนแม้จะไม่ได้อยู่ในทีมวิจัย
ให้ความร่วมมือ ร่วมคิด ร่วมทำ ซึ่งมีจุดมุ่งหวังให้ชุมชนบ้านแก่งเกาะใหญ่ได้รับการพัฒนาการจัดการ
ท่องเที่ยว ซึ่งใช้แนวคิดของ CBT มาเป็นแนวทางในการพัฒนาคน พัฒนาชุมชน โดย สกว.ให้การ
สนับสนุนงบประมาณเป็นเบื้องต้น ส่วนความสำเร็จเพียงใดขึ้นอยู่กับชุมชนบ้านแก่งเกาะใหญ่ที่จะสาน
ต่อให้ยั่งยืนต่อไป ในส่วนของพี่เลี้ยงนักวิจัย ยินดีที่มีส่วนได้ทำงานร่วมกับชุมชนปางมะค่า
และเจ้าหน้าที่จาก สกว. ได้อะไรมาจากการร่วมเรียนรู้ในครั้งนี้ที่จะนำไปบอกสังคม และเป็น
บทเรียนที่เป็นตัวอย่างอ้างอิงถึงที่จะให้กับลูกศิษย์ใน โปรแกรมวิชาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวมาก ถือเป็น
ข้อมูลปฐมภูมิที่มีค่า

ชูสิทธิ์ จันทรเชื้อ

กรกฎาคม 2549

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ก
เอกสารหมายเลข 1	1
บทบาทหน้าที่ และคุณสมบัติของพี่เลี้ยงนักวิจัยชุมชนปางมะค่า	
เอกสารหมายเลข 2	9
กระบวนการทำงานของพี่เลี้ยงนักวิจัยท้องถิ่น	
เอกสารหมายเลข 3	14
สรุปผลการติดตามสนับสนุนโครงการวิจัย RDG48N0038	
ข้อเสนอแนะ ปัญหาและอุปสรรค	
เอกสารหมายเลข 4	24
การพัฒนาโครงการท่องเที่ยวร่วมกับ อบต. ไม้งาม จ.ตาก	

เอกสารหมายเลข 1

บทบาทหน้าที่ และคุณสมบัติของพี่เลี้ยงชุมชนปางมะค่า

บทบาทหน้าที่ที่เสี่ยงนักวิจัยท้องถิ่น

ที่มา

การพัฒนาการท่องเที่ยวของไทยที่ผ่านมา ทรัพยากรธรรมชาติได้ถูกนำมาใช้เป็นปัจจัยการผลิตเพื่อการพัฒนา เกิดผลของการพัฒนาไม่ต่างกับการพัฒนาในด้านอื่นๆ กล่าวคือ ยิ่งพัฒนามากขึ้นเท่าไร ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากร ปัญหาการเอาเปรียบของผู้มีอำนาจมากกว่าเอาเปรียบผู้คนในชนบท แม้รัฐบาลมีนโยบายในการกระจายอำนาจการปกครองสู่ท้องถิ่น ให้อำนาจแก่องค์กรท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวของถิ่นตน เพื่อนำไปสู่การเพิ่มรายได้ของประชากรและรายได้ประชาชาติของประเทศ ซึ่งมีผลต่อความเป็นอยู่ของประชาชน โดยการนำกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวที่มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเป็นฐานในการผลิตสินค้าและบริการ

การพัฒนาการท่องเที่ยวดังกล่าว ที่ขาดการเอาใจใส่ดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและเกี่ยวข้องในพื้นที่นั้น ส่งผลให้เกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ และความขัดแย้งระหว่างผู้ใช้ประโยชน์ จากปัญหาที่เกิดขึ้นดังกล่าว รัฐบาลจึงได้กำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (2540-2544) ขึ้น เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ให้มีบทบาทในการใช้ประโยชน์ ดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ด้วยตนเอง รวมทั้งให้ความสำคัญต่อเอกลักษณ์ทางกายภาพของพื้นที่และวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งถูกใช้เป็นปัจจัยพื้นฐานในการพัฒนาการท่องเที่ยว รัฐบาลเชื่อว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวจะสามารถนำมาแก้ปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นจากกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวในรูปแบบเดิมที่ผ่านมา ประกอบกับกระแสแนวคิดด้านการอนุรักษ์ และการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) หรือแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism Development) ได้ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาและจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่ต่างๆ เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนท้องถิ่น

แนวคิดที่เปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามาควบคุมดูแล กำกับทิศทางการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในชุมชนภายใต้หลักคิดของการมีส่วนร่วมของชุมชนเจ้าของพื้นที่ในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว โดยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ซึ่งตั้งอยู่บนวัตถุประสงค์และความต้องการให้ตรงกับเป้าหมายของชุมชน ไม่มุ่งหวังที่ผลตอบแทนทางธุรกิจอย่างเดียว เนื่องจากชุมชนเป็นผู้ที่ได้รับประโยชน์จากทรัพยากร ก่อนที่ถูกนำมาพัฒนาเพื่อรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยว ตลอดจนเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบจากความเสื่อมโทรมที่อาจเกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวโดยตรง และยังเป็นผู้ที่อาศัยในพื้นที่ตามที่รัฐธรรมนุญกำหนดให้มีผู้ที่ดูแลรักษาทรัพยากรในพื้นที่อาศัยของตนเอง การเปิดโอกาสให้ชุมชนในพื้นที่ได้เข้ามามีบทบาทในการจัดการ และพัฒนาการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในพื้นที่ที่อยู่อาศัยของตนเองนั้น จะสามารถนำไปสู่ความสำเร็จในการจัดการท่องเที่ยวภายใต้การพัฒนาอย่างยั่งยืนได้ในที่สุด

ซึ่งมีตัวอย่างของชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ตัวอย่างเช่น ชุมชนบ้านแม่กำปอง ชุมชนบ้านหนองแม่นา เป็นต้น

แม้ชุมชนมีความต้องการที่จะพัฒนาพื้นที่ตนให้มีศักยภาพเพื่อการจัดการท่องเที่ยว โดยใช้ งานวิจัยเป็นเครื่องมือ และนำผลการวิจัยไปใช้ในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ ดังกล่าว ชุมชนจำเป็นต้องมีผู้รู้ในท้องถิ่นเพื่อทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษา ช่วยให้การสนับสนุนติดตาม ผลการวิจัย ทำหน้าที่เป็นผู้ให้คำแนะนำเพื่อกระตุ้นให้เกิดการทำงาน ให้ข้อคิดและช่วยพัฒนารูปแบบ การทำงาน รวมถึงกระบวนการจัดการท่องเที่ยวชุมชนในทิศทางที่ถูกต้องเหมาะสม ตามข้อจำกัดและ บริบทของแต่ละชุมชนที่มีบริบททางกายภาพที่แตกต่างกัน

คุณสมบัติของผู้รู้ท้องถิ่น

1. มีความรู้ ความเข้าใจในหัวข้อต่อไปนี้

1.1 การท่องเที่ยวชุมชน แนวทางการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนอย่างยั่งยืน ความ พร้อมและกระบวนการทำงาน เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว กรณีศึกษาของการดำเนินการท่องเที่ยวโดยชุมชน กฎหมายประเด็นที่เกี่ยวข้องเป็นกิจกรรมท่องเที่ยว เิงนิเวศโดยชุมชน พรบ. การท่องเที่ยว พ.ศ. 2522 พรบ.อุทยานแห่งชาติ พรบ.โบราณสถานแห่งชาติ ปี 2535 พรบ.ป่าสงวน พรบ.สิ่งแวดล้อมแห่งชาติปี 2535 และอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น เมื่อทำงาน ร่วมกับทีมชาติ ชุมชนบ้านแก่งเกาะใหญ่ ผู้รู้ต้องมีความรู้เรื่องป่าชุมชน พรบ.อุทยานแห่งชาติ ความรู้เรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวชุมชน จิตวิทยาการจัดการโดยใช้กระบวนการกลุ่ม เข้ามาประกอบการทำงาน

1.2 การใช้กระบวนการวิจัยด้วยกิจกรรมร่วมกันคิด ร่วมตั้งคำถามและการวิเคราะห์ วางแผนการทำงาน และสร้างรูปแบบให้แก่การท่องเที่ยวแนวใหม่ ที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการ จัดการมากขึ้น

1.3 ความหมาย ความสำคัญ องค์ประกอบของการท่องเที่ยว รูปแบบของการ ท่องเที่ยว ระเบียบข้อบังคับทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว กระแสหรือแนวโน้มของการ ท่องเที่ยว ผลกระทบของการท่องเที่ยวทั้งทางด้านบวกและด้านลบ รวมถึงความรู้เรื่องพฤติกรรม นักท่องเที่ยว

1.4 องค์ประกอบส่วนท้องถิ่นต่อการท่องเที่ยว นโยบายและกลยุทธ์ในการ สนับสนุนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ยั่งยืน

1.5 การจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ฯลฯ

1.6 ระบบการท่องเที่ยวในพื้นที่อนุรักษ์ในประเทศไทย เช่น อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า วนอุทยาน สวนพฤกษศาสตร์ ฯลฯ รวมถึงการประสานงาน และนโยบายการ ท่องเที่ยวธรรมชาติ

1.7 การสื่อความหมายทางการท่องเที่ยว มัคคุเทศก์ (บัตรสีน้ำตาล) ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว เวทีกลางแจ้ง ชุมนิทรรศการ จุดชมวิว เป็นต้น

1.8 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการนันทนาการและการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ระบบนิเวศกับการใช้ทรัพยากรทางธรรมชาติ

1.9 ความรู้ด้านการตลาดทางการท่องเที่ยว

2. รู้ข้อมูลพื้นฐานของชุมชนที่ตนจะเป็นที่เลี้ยงในหัวข้อต่อไปนี้

2.1 สภาพพื้นที่ทางกายภาพ ได้แก่ ที่ตั้งและขนาด ลักษณะภูมิประเทศ ลักษณะภูมิอากาศ ทรัพยากรธรรมชาติ การคมนาคม การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนของประชาชน

2.2 ประวัติความเป็นมาและวิวัฒนาการของชุมชน

2.3 วิถีชีวิตของชุมชน

2.3.1 ระบบสังคมและชุมชน

2.3.2 องค์กรของชุมชน เช่น องค์กรด้านการประกอบอาชีพ องค์กรด้านอาชีพเสริม องค์กรด้านการเงิน องค์กรด้านการอนุรักษ์ เป็นต้น

2.3.3 ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

3. สภาพการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่เป็นที่เลี้ยงบ้านแก่งเกาะใหญ่

3.1 กิจกรรมการท่องเที่ยวที่ทำอยู่แล้ว เป็นเพียงต้อนรับนักท่องเที่ยวบริเวณแก่งเกาะใหญ่ อำนวยความสะดวกเรื่องที่พักจรด ดูแลบริเวณสถานที่ให้สะอาดเป็นระเบียบ โดยมีการประกาศแจ้งข้อปฏิบัติและระเบียบการเข้ามาท่องเที่ยวและพักผ่อน การจัดเวรผลัดเปลี่ยนดูแลความสงบเรียบร้อยและความปลอดภัย

3.2 ในการบริการท่องเที่ยวมีความสัมพันธ์กับอุทยานแห่งชาติแก่งเกาะใหญ่ ยังไม่มีการทำข้อตกลงร่วมกันเป็นลายลักษณ์อักษรเหมือนเช่นชุมชนบ้านหนองแม่นา ดังนั้นการดำเนินการวิจัยระยะที่ 2 คงบรรจุไว้ในกิจกรรมวิจัยที่ชุมชนจะบริการนักท่องเที่ยว นำชมสื่อความหมายทางการท่องเที่ยวในป่าชุมชน และพื้นที่ต่อเนื่องเข้าไปในเขตอุทยานแห่งชาติต่อไป

4. ตลาดการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านแก่งเกาะใหญ่

4.1 นักท่องเที่ยวเป็นกลุ่มชุมชนที่อยู่ในเขตจังหวัดกำแพงเพชร และใกล้เคียง เช่น นครสวรรค์ หรือจังหวัดอื่นที่ห่างไกลแต่เป็นการมาเพราะมีญาติอยู่ในนครสวรรค์ และกำแพงเพชร พามาเที่ยว ส่วนใหญ่จะมาวันเสาร์-อาทิตย์ และวันหยุดนักขัตฤกษ์ วันธรรมดามีบ้าง ในช่วงหน้าฤดูท่องเที่ยว เช่น หน้าหนาว จุดมุ่งหมายมักจะมาเพื่อพักผ่อน สังสรรค์กันในหมู่เพื่อนฝูง และญาติ กิจกรรมขณะเข้ามาเที่ยว นำอาหารมาทาน หรือนำมาประกอบอาหารที่แก่ง เล่นน้ำ เดินเที่ยวในป่าชุมชนบางกลุ่ม ปฏิสัมพันธ์ที่นักท่องเที่ยวมีต่อกันในกลุ่มตนเอง และกับกลุ่มที่มิวิจัยที่ให้บริการดี

เป็นกันเอง เชื่อฟัง ถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน บางครั้งจะมีกลุ่มวัยรุ่นหลงเข้ามาดื่มสุรา และมีที่ท่าจะมีเรื่องกัน เจ้าหน้าที่ของชุมชนที่ประจำการคอยให้บริการ จะเข้าไปว่ากล่าวตักเตือนถึงกฎระเบียบ และธรรมเนียมปฏิบัติของแก่งเกาะใหญ่ บางกลุ่มเชื่อ บางกลุ่มที่ไม่เชื่อ เจ้าหน้าที่จะแจ้งทิม อปพร. และผู้ใหญ่ประเสริฐ แต่สรุปน้อยมากที่คือคือไม่ยอมเชื่อฟัง จากการเข้าร่วมสังเกตการณ์ และเก็บข้อมูลในช่วงวันจักรี และวันสงกรานต์ เมื่อเมษายน 2549 กลุ่มผู้ใหญ่ประเสริฐให้ทิมวิจัยบางคนที่เป็น อปพร. แต่งตัวด้วยเครื่องแบบ อปพร. มาปฏิบัติงานจะช่วยให้ได้มาก เพราะผู้เข้ามาเที่ยวจะรู้สึกอบอุ่นเสมือนมีผู้ดูแลที่เป็นทางการ ผลคือไม่มีการทะเลาะวิวาทเมื่อสงกรานต์ที่ผ่านมา

4.2 ชุมชนบ้านแก่งเกาะใหญ่ยังไม่มี การดำเนินการด้านการตลาดเป็นรูปเป็นร่าง คงต้องรอการพัฒนาคนในเรื่องการจัดการด้านการตลาด จากงานวิจัยที่จะทำในระบะที่ 2

4.3 การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนต่อการจัดการ ชุมชนบ้านแก่งเกาะใหญ่ได้มีการแบ่งหน้าที่ และความรับผิดชอบประจำจุดที่นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยว เพื่อทำหน้าที่และรับผิดชอบเรื่องความปลอดภัย ความสงบ และบริการอำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น ที่จอดรถ ห้องน้ำ เป็นต้น

5. ผลกระทบจากการท่องเที่ยวในชุมชน จากงานวิจัยระยะที่ 1

5.1 ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ การจัดการท่องเที่ยวของชุมชนที่ดำเนินอยู่ ยังไม่มีผลต่อมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ หรือต่อรายได้ของชุมชนชัดเจน กลุ่มผู้รับผลประโยชน์มีไม่มาก เพราะนักท่องเที่ยวที่เข้ามา มาเพื่อพักผ่อน ชุมชนอาจจะมีรายได้จากค่าจอดรถ ขายอาหาร ส่วนเจ้าของสวนส้มสวนผลไม้ข้างทางที่จะมาถึงแก่งเกาะใหญ่รวมถึงชาวบ้านที่ทำมีนึ่ง มีรายได้เพิ่มขึ้นจากการแวะชมของนักท่องเที่ยวที่เป็นทางผ่าน โดยการซื้อสินค้าและฟังบรรยายขั้นตอนการทำมีนึ่ง

5.2 ผลกระทบด้านสังคม เนื่องจากโครงการยังอยู่ในระยะเริ่ม ยังไม่มีความขัดแย้งทางสังคม อันเนื่องมาจากการกระจายรายได้และการแบ่งปันผลประโยชน์ที่ไม่ลงตัวเข้ามาสู่สังคม คงต้องดูหลังจากงานวิจัยระยะที่ 2 จบลง

5.3 ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม มีการแอบซื้อตัดปลา การใช้น้ำดื่มทางที่ทำให้ น้ำขุ่นปลายน้ำนักท่องเที่ยวมักจะบ่น แต่บริเวณป่าชุมชน จุดชมพระอาทิตย์ตก ลานนกกุง ยังไม่มีปัญหาเรื่องสิ่งแวดล้อม ยังสงบ สะอาด ชุมชนคงต้องสร้างภูมิคุ้มกันให้กับพื้นที่ด้วยกฎระเบียบ ข้อห้าม ข้อปฏิบัติสำหรับผู้มาเยือน ก่อนที่จะเริ่มเปิดเส้นทางท่องเที่ยวนักท่องเที่ยวเข้าไปเที่ยวชมอย่างเป็นทางการในการวิจัยระยะที่ 2 หรือหลังระยะที่ 2 จบลง เพื่อเป็นการป้องปรามผู้ที่เข้าไปใช้พื้นที่ดังกล่าวเพื่อการท่องเที่ยว

6. ความคิดเห็นและความต้องการของชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และนักท่องเที่ยว

6.1 ชุมชนมีความเข้าใจแนวการจัดการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นอย่างดี หลังจากจบการวิจัยระยะที่ 1 ที่ให้ประสบการณ์ชุมชนด้วยการพูดคุย อภิปราย พบผู้รู้ และสัมผัสกับชุมชนอื่นที่มีประสบการณ์ตรงของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นวิทยากรให้ความรู้ รวมถึงได้พื้นที่แวนจาก

อุทยานภูหินร่องกล้าเป็นผู้สาคิดค้นแบบที่ดีของการเป็นผู้สื่อความหมายทางการท่องเที่ยวที่สมบูรณ์แบบให้แก่ทีมวิจัย

6.2 นายกองค้การบริหารส่วนตำบลปางมะค่า รวมถึงปลัด อบต. รักรู้ เข้าใจ และให้การสนับสนุน พยายามจะไปแสวงหางบประมาณมาเพื่อช่วยในด้านต่างๆ เช่น งบปรับแต่งภูมิทัศน์ พัฒนาบุคลากร รวมถึงบจัดซื้อโต๊ะ เก้าอี้ เพิ่มเติมบริเวณแก่งเกาะใหญ่ แต่ก็ออกตัวว่าได้พยายามแต่ผลการอนุมัติได้มาน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับเบื้องบนที่จะแบ่งปันเงินค้ให้แก่ชุมชนปางมะค่า ส่วนหัวหน้าอุทยานแม่่วงก็ยินดีจะให้ความร่วมมือ ซึ่งในระยะที่ 2 ควรจะมีการหารือเป็นรูปเป็นร่างสร้างข้อตกลงร่วมกัน

6.3 จากแบบสอบถามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในแก่งเกาะใหญ่ ส่วนใหญ่ต้องการให้พัฒนา ปรับปรุง จัดหา พื้นที่ อุปกรณ์ ที่จะอำนวยความสะดวกมาใช้บริการที่แก่งเกาะใหญ่ เช่น ชุ้มเห็ด เก้าอี้ ภูมิทัศน์สวน ถึงขยะ และส่วนใหญ่มีความพอใจในพื้นที่และบริการ

7. สรุปสภาพ การท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนที่เปลี่ยร่วมดำเนินการกับชุมชนปางมะค่าในด้านองค์ประกอบของการท่องเที่ยวชุมชน 4 ด้านดังนี้

7.1 แหล่งท่องเที่ยว ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว สามารถจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ ซึ่งได้แก่ ภูมิปัญญาการทำมันท์ สวนส้ม บริเวณแก่ง น้ำตกลานนกยูง จุดชมวิวป่าชุมชนที่พื้นที่ต่อเนื่องกับแม่่วงค์ ยอดเขาโมกฏู เป็นแต่เพียงวาระยะงานวิจัยช่วง 2 จะให้ชุมชนบูรณาการสิ่งที่มี ด้วยกรรมวิธีการวิเคราะห์ สังเคราะห์ ออกมาเป็นเส้นทางท่องเที่ยวได้อย่างไร

7.2 ตลาดการท่องเที่ยว จากคำขวัญของพ่อเมืองกำแพงเพชร ที่ให้ไว้ว่า “คนกำแพงเพชร เทียวกำแพงเพชร ” อาจจะด้วยรู้ถึงศักยภาพของจังหวัดตนเองกระมัง ดังนั้นแก่งเกาะใหญ่ตลาดนักท่องเที่ยวจึงเป็นคนไทยที่อยู่ในบริเวณจังหวัดใกล้เคียง และคนใน จ.กำแพงเพชร เป็นส่วนใหญ่ ในการวิจัยระยะที่ 2 หลังจากได้เส้นทางท่องเที่ยวในชุมชนแล้ว จะลองเสนอที่ประชุมว่ามีความคิดเห็นอย่างไร กับกาเปิดตลาดนิตินักศึกษาที่สนใจเชิงนิเวศ ให้เข้ามาท่องเที่ยวป่าชุมชนที่เขตติดต่อเข้าสู่ป่าแม่่วงค์

7.3 การบริการ ผู้รับผิดชอบบริการนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวแก่ง มีความพร้อมและมีใจที่จะให้บริการ รวมถึงผ่านการฝึก อบรม. ในการดูแลชุมชนและคนที่เข้ามาเที่ยวเป็นอย่างดีงานวิจัยระยะที่ 2 เพียงใส่ให้แนวคิดเรื่องการบริการการท่องเที่ยวโดยชุมชนตามหลักการที่ควรจะเป็นไป รวมถึงภูมิรู้ เทคนิค ทักษะ และประสบการณ์การสื่อความหมายทางการท่องเที่ยวที่ดีให้แก่ทีมหรือผู้จะทำหน้าที่บริการการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยวแก่ผู้มาเยือนอย่างเหมาะสม ถูกต้องคงจะเป็นการเพียงพอในเบื้องต้น

7.4 โครงสร้างพื้นฐาน ไฟฟ้า ผู้โทรศัพท์ ประปา ศูนย์ข้อมูลทางการท่องเที่ยว พื้นที่สำหรับพักผ่อน เช่น ชุมน้ำดื่ม ห้องน้ำที่ต้องเพิ่ม อบต.ปางมะค่ารับปากว่าจะพยายามหาให้ โดยการบรรจุเข้าไปในวาระจัดสรรงบประมาณเป็นปีๆ ไป ซึ่งส่วนนี้ถึงแม้งานวิจัยจบในระยะที่ 1 หรือ 2 คงเป็นหน้าที่ของชุมชน ร่วมประสานเรียกร้องจาก อบต. ต่อไป เพื่อถึงจุดหมายปลายทางที่นักท่องเที่ยว หรือชุมชนเรียกร้อง

7.5 องค์การจัดการจัดการชุมชน คนในชุมชน อบต. ป่าไม้ ของ ต.ปางมะค่า สามารถทำงานร่วมกันได้

8. ปัญหา

ในชุมชนปางมะค่า ไม่มีปัญหาทับซ้อนใด เช่น พื้นที่ไม่ทับซ้อนกับอุทยานหรือหน่วยงานใด พื้นที่ป่าชุมชนก็มีการแบ่งเขตชัดเจน และมีการร่วมจัดการดูแลดี สภาพสมบูรณ์ เป็นเพียงถ้าจะเปิดเป็นเส้นทางท่องเที่ยวต้องเพิ่มเรื่องการบริหารจัดการ กฎระเบียบ ข้อปฏิบัตินำมาใช้ในพื้นที่

9. ด้านโครงสร้างพื้นที่

นักท่องเที่ยวเข้าถึงชุมชนปางมะค่าสะดวกด้วยถนนลาดยางอย่างดีและการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวอื่น เช่น ลานนกยูง จุดชมวิวยุทธศาสตร์ตก ป่าชุมชนอย่างชัดเจน จะมีปัญหาถ้านักท่องเที่ยวจะเดินทางไปโมกจู คงต้องนำมาทบทวนเป็นวาระพิเศษ ในเรื่องรูปแบบการบริการ ไกด์นำทาง จุดแวะพัก รวมถึงการให้ความรู้ในเรื่องการเตรียมตัว ส่วนไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ ยังไม่ทั่วถึงในบริเวณแก่งเกาะใหญ่ ซึ่งเสนอไปทาง อบต. แล้วให้ช่วยพิจารณา

10. ด้านการจัดการพัฒนา

10.1 หลังจากงานวิจัยของ สกว. เข้าชุมชนปางมะค่าระยะที่ 1 ชุมชนมีทิศทางที่ชัดเจน มีความเข้าใจร่วมกันในทิศทางที่เหมาะสมร่วมกับองค์กรอื่นๆ เช่น อบต. ป่าไม้ ถึงการจัดการ CBT เป็นผลให้การขยายตัวของ CBT ต.ปางมะค่าไม่เป็นไปตามยถากรรม

10.2 การมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนภาคประชาชน เจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้อง เช่น นายท. ปลัด อบต. หัวหน้าอุทยานและเจ้าหน้าที่ ต่างมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการประนีประนอม มีส่วนร่วมในการดำเนินการร่วมกันเป็นอย่างดี ส่วนภาคธุรกิจการท่องเที่ยวยังไม่ได้เข้าร่วมในงานวิจัยระยะที่ 1 คงจะให้เป็นการท่องเที่ยวเกิดขึ้นในงานวิจัยระยะที่ 2 สมบูรณ์เมื่อไร ส่วนของภาคธุรกิจอาจจะเข้ามาเกี่ยวข้อง แต่ในความเห็นของพี่เลี้ยงคิดว่าภาคธุรกิจท่องเที่ยว ไม่ใช่ประเด็นสำคัญที่จะช่วยให้ชุมชนปางมะค่ารู้จักการจัดการท่องเที่ยวด้วยตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ และเข้มแข็ง

จากที่กล่าวไว้ตั้งแต่ข้อ 1 – ข้อ 10 เป็นภาพรวมทั่วไปของชุมชนปางมะค่าที่มีความต้องการจะพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนไปสู่การท่องเที่ยวด้วยชุมชนเอง ตามแนวคิด หลักของ CBT ที่ข้าพเจ้าผู้เป็นพี่เลี้ยง ตลอดเวลา 8 เดือน ยอมรับว่าสนุก มีความสุขกับการทำงานร่วมกับ ชาตรี หัวหน้าโครงการ ศรัทธาในการวางตัว และความเป็นผู้นำของผู้ใหญ่ประเสริฐ ชื่นชมต่อการเสียสละของลูกทีม เช่น ผู้ช่วยมนัส และน้องๆ คนอื่นๆ ในทีม เช่น ป้าจุก คุณพะยอม คุณสมจิตร และคนอื่นๆ อีกหลายคนที่ไม่ได้เอ่ยนาม ทุกครั้งเมื่อเห็นหน้ากันก็สื่อกันได้ด้วยรู้ใจว่าเรามีความมุ่งมั่นร่วมกันที่จะพัฒนาเพื่อชุมชน ส่วนผลจะเป็นอย่างไรก็ปล่อยให้ไปตามกลไกที่ควรจะเป็น ภายใต้การพัฒนาในทิศทางที่เหมาะสม ถูกต้อง ตรงตามความมุ่งหวังที่จะพัฒนาคนในชุมชนเป็นเบื้องแรกสู่การพัฒนาชุมชนที่จะเป็นผลตามมา สอดคล้องกับความต้องการของ สกว. ที่ใช้งานวิจัยเป็นเครื่องมือในการพัฒนา ทั้งคนและชุมชนในที่สุด

เอกสารหมายเลข 2

กระบวนการทำงานของพีแฉียงร่วมกับนักวิจัยท้องถิ่น

กระบวนการทำงานของพี่เลี้ยงร่วมกับนักวิจัยท้องถิ่น

ขั้นตอนที่ 1 ร่วมกับชุมชนทำความเข้าใจถึงขอบเขตของการท่องเที่ยวชุมชน โดยคำนึงถึงพื้นที่ ระบบการจัดการ กิจกรรม กระบวนการและการมีส่วนร่วมของชุมชน องค์กรประกอบทั้ง 4 ด้าน ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญ สมบูรณ์สุดของการท่องเที่ยวโดยชุมชน หากขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งเหมือนขาดแรงเสริมหรือขาดความสมบูรณ์ของการจัดการท่องเที่ยว

ขั้นตอนที่ 2 ทำความเข้าใจร่วมกับชุมชนเรื่องกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยใช้กิจกรรมเป็นแรงเสริมให้มีการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับการท่องเที่ยว โดยการจัดอบรมให้ความรู้ และพัฒนาทักษะการเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่นหรือทำหน้าที่สื่อความหมายทางการท่องเที่ยว หรืออาจจะเป็นการจัดกิจกรรมทัศนศึกษาและเพิ่มพูนความรู้ทางด้านวิชาการ เกี่ยวกับเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม สิ่งสำคัญคือสอดแทรกแนวความคิดเพื่อสร้างความตระหนักในเรื่องการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้ชุมชนได้เห็นคุณค่าของสิ่งที่อยู่ในชุมชน อันจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชนให้เป็นพลังที่สำคัญในการขับเคลื่อนกระบวนการด้วยแนวคิดและจิตวิญญาณ ผสมผสานกับกฎระเบียบทางสังคม โดยมีกิจกรรมเป็นกลไกสำคัญในการเสริมสร้างทักษะ และเพื่อเพิ่มศักยภาพให้ชุมชนได้เรียนรู้วิธีการ เทคนิคการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ขั้นตอนที่ 3 ชี้แนะแหล่งศึกษาข้อมูลต่างๆ ที่จะนำมาช่วยสนับสนุนการศึกษาค้นคว้าบริบทชุมชนในด้านต่างๆ เช่น พิพิธภัณฑ์ ศูนย์วัฒนธรรม สำนักงานป่าไม้ อุทยานแห่งชาติ หรืออุทยานประวัติศาสตร์ รวมถึงการสั่งซื้อสื่อต่างๆ ในรูปหนังสือ งานวิจัย วิดีทัศน์ VCD เพื่อเป็นต้นแบบหรือข้อมูลที่เกี่ยวข้องในการศึกษาค้นคว้าบริบทของชุมชนให้สมบูรณ์ ครอบคลุมให้มากที่สุด

ขั้นตอนที่ 4 เมื่อมีการทัศนศึกษาดูงานชุมชนต้นแบบที่ประสบความสำเร็จ พี่เลี้ยงต้องทำความเข้าใจร่วมกับทีมวิจัยถึงกิจกรรมที่จะไปดูงาน มีการวางแผน ขอบเขต ที่จะไปศึกษาโดยถือว่าเป็นกิจกรรมเวทีแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ เรื่องกระบวนการทำงานด้านวิจัยระหว่างชุมชนต้นแบบกับโครงการวิจัยของชุมชนตนเอง ได้เรียนรู้ถึงการแบ่งบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบงานออกเป็นฝ่ายๆ ได้แก่ ฝ่ายการจัดการสถานที่ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ร้านจำหน่ายของที่ระลึก อาหาร ทางเดินเท้า ห้องน้ำ จุดชมกิจกรรมต่างๆ ฝ่ายประชาสัมพันธ์ ความสะอาดของหมู่บ้าน ฝ่ายต้อนรับและฝ่ายบริการทั่วไป เช่น ฝ่ายนำชมกิจกรรมต่างๆ การติดต่อประสานงาน งานประชาสัมพันธ์ ฝ่ายถ่ายทอดประเพณีวัฒนธรรม ภูมิปัญญา การสื่อความหมายทางการท่องเที่ยว ฝ่ายบัญชีและการเงิน การสรุปงบประมาณรายรับ-รายจ่าย การปรับการจัดการของชุมชนแต่ละฝ่าย ทำให้ชุมชนรู้บทบาทหน้าที่ของ

แต่ละบุคคล ประสบการณ์การศึกษาที่ชุมชนบ้านหนองเม่นา ทุ่งแสลงหลวง เป็นกิจกรรมที่ทำให้ได้เรียนรู้กระบวนการวิธีการและรูปแบบการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว และเป็นกิจกรรมที่ได้เปิดโลกทัศน์ และได้เห็นสิ่งใหม่ๆ ที่จะนำมาพัฒนาหมู่บ้าน นอกจากนี้ยังได้เห็นความแตกต่างของพื้นฐานทางชุมชน ทั้งวัฒนธรรมทางประเพณี ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ตลอดจนวิถีการดำเนินชีวิตของแต่ละชุมชน สิ่งต่างๆ เหล่านี้แต่ละชุมชนสามารถนำมาจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวได้ ซึ่งรูปแบบของกิจกรรมอาจมีความแตกต่างกัน และที่สำคัญการจัดกิจกรรมของแต่ละพื้นที่ต่างก็ประสบกับปัญหาและอุปสรรค เพียงแต่เราจะจัดการกับปัญหาอย่างไร

บทบาทหน้าที่ของพี่เลี้ยงนักวิจัยควรจะสังเคราะห์ร่วมกับ สกว. ถึงการเลือกชุมชนต้นแบบที่จะใช้เป็นที่ศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ระหว่างกัน เพื่อการพัฒนาโลกทัศน์ของชุมชนที่จะไปศึกษาดูงาน ถ้าเลือกได้เหมาะสมในบริบทที่ใกล้เคียงกัน จะยังประโยชน์ให้เกิดขึ้นกับชุมชนที่จะไปศึกษาดูงานมาก

ขั้นตอนที่ 5 เรื่องการให้ความรู้แก่ชุมชนด้านการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว เป็นกิจกรรมที่ต้องอาศัยทักษะการฝึกประสบการณ์ และมีการเสริมแรงให้กับชุมชนอยู่ตลอดเวลา คนในชุมชนที่สนใจจริงๆ จะเป็นพลังที่สำคัญในการขับเคลื่อนขบวนการท่องเที่ยว และจะมีกลุ่มคนอีกกลุ่มหนึ่งที่ยังไม่มั่นใจก็จะรอดูอาการในท่าทีของการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวฯ แบบแบ่งรับแบ่งสู้ หรืออีกประเภทหนึ่งก็คือกลุ่มที่ไม่มั่นใจอะไรเลย ซึ่งการวิเคราะห์ถึงปัญหาจริงๆ ก็เป็นเรื่องธรรมดาของสังคมมนุษย์ ที่ส่วนใหญ่ไม่กล้าเผชิญกับเรื่องราวที่เกิดขึ้นใหม่ๆ รอดูผลของกิจกรรม หากผลตอบรับเป็นเชิงบวกถึงจะเข้าร่วมกิจกรรม แต่ถ้าผลตอบรับเป็นไปในเชิงลบก็จะรอวิจารณ์ พี่เลี้ยงต้องมีบทบาทเป็นผู้เสริมแรงให้กับชุมชนอยู่ตลอดเวลา รวมถึงการเป็นพี่เลี้ยงในเรื่องของการจัดระบบ ระเบียบ และรูปแบบของการจัดการ เพราะเรื่องของรูปแบบการท่องเที่ยว ชุมชนจะต้องมีความชัดเจนและที่สำคัญชุมชนต้องมีความตระหนักถึงคุณค่าของฐานทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมประเพณี และเข้าใจบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบต่อการจัดการท่องเที่ยวที่ใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และภูมิปัญญาถิ่นเป็นฐานในการจัดการการท่องเที่ยว

ขั้นตอนที่ 6 การจัดอบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่น (การสื่อความหมายทางการท่องเที่ยว) ให้กับชุมชน การจัดอบรมมัคคุเทศก์ หรือ การสื่อความหมายทางการท่องเที่ยว เป็นกระบวนการเตรียมความพร้อม เพื่อพัฒนาศักยภาพของคณะกรรมการท่องเที่ยว ที่จะคอยต้อนรับและให้บริการแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งมัคคุเทศก์ท้องถิ่นจะต้องมีคุณสมบัติในด้านของความรู้เกี่ยวกับชุมชนเป็นอย่างดี อ่านออกเขียนได้อย่างน้อย อายุไม่ควรมากเกินไป มีความเสียสละอดทน มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีเมตตากรุณา และต้องขยันศึกษาหาความรู้ด้านทรัพยากรธรรมชาติ วิถีชีวิต วัฒนธรรม ภูมิปัญญา

ท้องถิ่น เพื่อที่จะสามารถถ่ายทอดความรู้ให้กับนักท่องเที่ยว และสามารถสื่อสารถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับนักท่องเที่ยวได้ดี

ขั้นตอนที่ 7 การเป็นพี่เลี้ยงเรื่องของการบริหารจัดการ การฝึกทักษะ ประสบการณ์การท่องเที่ยว ต้องเน้นให้กลุ่มคณะกรรมการการท่องเที่ยว ได้ฝึกทักษะการจัดการในด้านต่างๆ ต้องจัดสภาพการให้ชุมชนได้เรียนรู้กระบวนการทำงานร่วมกัน และมีการแบ่งปันบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบอย่างชัดเจนที่เกิดขึ้นจากการที่ชุมชนมีการใช้เวทีประชุม และต้องใช้กิจกรรมการพัฒนาาร่วมกัน เพื่อสร้างความรับผิดชอบร่วมกันทางสังคม อันจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

ขั้นตอนที่ 8 การเตรียมความพร้อมของชุมชนเพื่อวางแผน การจัดกิจกรรมท่องเที่ยว การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ปรับปรุงภูมิทัศน์ จัดระบบสุขภาพ จัดทำป้ายและสัญลักษณ์ของหมู่บ้าน และแหล่งท่องเที่ยว จัดทำถังขยะและที่กำจัดขยะ จัดสร้างร้านค้าชุมชน ห้องน้ำ รวมถึงการสร้างเสริมให้คณะกรรมการการจัดการท่องเที่ยวชุมชนเข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนเองเมื่อลงมือปฏิบัติจริง โดยคณะกรรมการการจัดการท่องเที่ยวชุมชนจะต้องดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมบนพื้นฐานขององค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น สังคม วัฒนธรรมประเพณี และคำนึงถึงฐานะทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยยึดตามแนวคิดของ Ecotourism

1. ว่าด้วยการท่องเที่ยวที่ถูกจัดการดูแลอย่างยั่งยืนด้วยรูปแบบและการบริหารที่ถูกต้อง
2. เป็นการท่องเที่ยวที่อยู่บนพื้นฐานของธรรมชาติ
3. มีการศึกษาการเรียนรู้ด้านวัฒนธรรม หรือสิ่งแวดล้อมเป็นหลัก
4. ต้องมีการเอื้อประโยชน์ต่อการอนุรักษ์
5. เป็นการสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยว

จากแนวคิดทั้ง 5 ประการ สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2540) ได้แปลงแนวคิดของ Raft Ruekly มาใช้ให้เหมาะสมกับการจัดการท่องเที่ยวของประเทศไทยมาสู่องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 4 ด้าน คือ

1. องค์ประกอบด้านพื้นที่
2. องค์ประกอบด้านกิจกรรม
3. องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ
4. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม

หน้าที่ของพี่เลี้ยงต้องทำหน้าที่สังเคราะห์ชุมชนที่ทีมวิจัยร่วมกับคณะกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน วางแผนดำเนินกิจกรรมท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับฤดูกาล วิถีชีวิต เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชนให้ยั่งยืน ในด้านกระบวนการพัฒนาหมู่บ้าน และแหล่งท่องเที่ยว ปรับปรุงภูมิทัศน์ การจัดระบบสุขภาพ จัดทำป้าย

และสัญลักษณ์ ถนนมีสภาพดีขึ้น การคมนาคมสะดวก มีความสะอาดน่าอยู่มากขึ้น ผลของกิจกรรม จะสร้างให้ชุมชนมีความกระตือรือร้นในการทำงานมากขึ้น และให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี มีการแบ่ง บทบาทหน้าที่กันอย่างชัดเจน จึงเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่ทำให้เกิดการพัฒนากันอย่างมีส่วนร่วมมากขึ้น และชุมชนเกิดการเรียนรู้ถึงขั้นตอนการดำเนินการพัฒนาเป็นระบบ

ขั้นตอนที่ 9 ร่วมทดลองรูปแบบการท่องเที่ยว พร้อมประเมินผล เพื่อนำผลจากการ ประเมินมาพัฒนาต่อไป

ขั้นตอนที่ 10 ร่วมจัดแผนแม่บทการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนโดยชาวบ้าน หน่วยงาน ที่เกี่ยวข้อง ผู้มีความรู้ประสบการณ์ มาร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยว ต่างๆ ของชุมชน เพื่อเป็นกรอบและแนวทางในการนำไปปฏิบัติของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อไป

เอกสารหมายเลข 3

สรุปผลการติดตามสนับสนุนโครงการวิจัย RDG48N0038

ข้อเสนอแนะ ปัญหาและอุปสรรค

สรุป โครงการติดตามสนับสนุนโครงการ RDG48N0038

การที่ชุมชนบ้านแก่งเกาะใหญ่ ต.ปางมะค่า อ.ชาณุวรลักษณบุรี จ.กำแพงเพชร ต้องการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีเป้าหมายที่จะพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนเพื่อนำไปสู่การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งใช้งานวิจัยเป็นเครื่องมือในการพัฒนาศักยภาพดังกล่าว จึงเป็นที่มาของโครงการวิจัยเรื่อง “ การศึกษาศักยภาพชุมชนเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านแก่งเกาะใหญ่ ต.ปางมะค่า อ.ชาณุวรลักษณบุรี จ.กำแพงเพชร ”

โครงการวิจัยดังกล่าวได้รับการสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงานทุนสนับสนุนการวิจัยซึ่งเป็นการศึกษาที่เน้นให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษา เพื่อหารูปแบบและแนวทางในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยให้สอดคล้องกับทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ภูมิปัญญา และวิถีชีวิตของชุมชน นอกจากนี้ยังเน้นให้เกิดการประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และผู้ประกอบการ เพื่อให้มีการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องโดยใช้หลักการพึ่งตนเองของชุมชน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อศึกษาศักยภาพของชุมชนบ้านแก่งเกาะใหญ่ เพื่อจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยใช้กระบวนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม เพื่อค้นหารูปแบบกระบวนการเรียนรู้ และการบริหารจัดการการท่องเที่ยว เพื่อพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวในชุมชน ตลอดจนพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยว รวมถึงทดลองจัดท่องเที่ยวในชุมชนบ้านปางมะค่า และพัฒนาปรับปรุงแก้ไขกระบวนการจัดการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับชุมชนบ้านแก่งเกาะใหญ่ยิ่งขึ้น และมีคำถามการวิจัยที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์คือ ศักยภาพของชุมชนบ้านแก่งเกาะใหญ่ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเองเป็นอย่างไร และจะสามารถจัดการท่องเที่ยวได้หรือไม่อย่างไร

ขอบเขตของการศึกษาวิจัยในระยะที่ 1 มีวัตถุประสงค์ 2 ข้อคือ

1. เพื่อสร้างความเข้าใจ และเตรียมความพร้อมของชุมชนร่วมกันระหว่างทีมวิจัย อบต. และชาวบ้าน
2. เพื่อศึกษา รวบรวมข้อมูล องค์ความรู้ ภูมิปัญญาในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านแก่งเกาะใหญ่

กิจกรรมของการดำเนินการวิจัยพบว่า

1. กิจกรรมสร้างความเข้าใจเรื่องงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และแนวคิดการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านแก่งเกาะใหญ่ จากการที่ทำหน้าที่ในฐานะที่เล็งร่วมกิจกรรมสร้างความเข้าใจเรื่องงานวิจัยการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน สร้างความก้าวหน้า เข้มแข็งให้กับท้องถิ่น สังเกตดูเห็นว่าทีมวิจัยมีความตั้งใจ กระตือรือร้นดี มีความพร้อมที่จะรับสิ่งใหม่ๆ เพื่อเป็นแนวทางที่จะนำไปสู่การดำเนินการ

จัดการท่องเที่ยว ในระยะต้นๆ อยู่ในช่วงปรับตัวเข้าสู่โครงการ ดังนั้นการประชุม 2-3 ครั้งแรกๆ การพูดคุยจึงมีลักษณะที่ผู้ร่วมทีมจะมีคำถาม ซาตรี ถามที่เสียงและเจ้าหน้าที่ของ สกว. เป็นส่วนมาก ซึ่งคำถามเหล่านั้นจะนำไปสู่แนวทางปฏิบัติและแนวความคิดที่จะใช้ในการทำงานวิจัยชุมชน ผ่านมา 4 เดือน เข้าเดือนที่ 5 หลังจากใช้แบบสอบถาม ถามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว ถามชาวบ้านในพื้นที่ ทำให้ทีมวิจัยเริ่มเห็นตัวตนจริงๆ ของความต้องการปรับปรุงระบบบริการนักท่องเที่ยวในบริเวณแก่งเกาะใหญ่ เช่น สภาพกายภาพที่ต้องได้รับการพัฒนา เพื่อเพิ่มสิ่งอำนวยความสะดวกให้คุ้มกับการเดินทางมาพักผ่อนของนักท่องเที่ยวแต่ละครั้ง เช่น ร่มไม้ ที่นั่งพักผ่อน อาหารที่จำหน่าย การดูแลความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ความสะอาด ถึงขยะ ห้องน้ำและอื่นๆ ซึ่งสรุปไว้ในงานวิจัยของทีมวิจัย แต่หลังจากสรุปผลของแบบสอบถามจากนักท่องเที่ยว และทีมวิจัยนำผลสรุปแบบสอบถามมาเสนอแนะในที่ประชุม ชุมชนเริ่มรู้สึกโดดเดี่ยวในการที่จะพัฒนาพื้นที่ให้ได้ตามประสงค์ของผู้ตอบแบบสอบถาม เช่น แก่งเกาะใหญ่ขาดการสนับสนุน และเหลียวแลจากองค์การบริหารส่วนตำบล ทั้งงบประมาณ ความจริงใจในการพัฒนาเพื่อสานต่อจากทีมบริหาร อบต. รุ่นก่อน เป็นผลให้แหล่งท่องเที่ยวสกปรก ไม่เป็นระเบียบ ไม่มีการดูแลปรับแต่งภูมิสถาปัตยกรรมให้ชวนมอง ชวนพักผ่อนแก่ประชาชนทั่วไปที่มาเที่ยวและพักผ่อน ประกอบกับชาวบ้านผู้ดูแลขาดทักษะ และความรู้ในการทำบำรุงพื้นที่ด้านกายภาพ ซาตรีและทีมได้พยายามนำปัญหานี้ไปหารือกับนายก อบต. หลายครั้ง แต่ก็ไม่มีอะไรคืบหน้า ด้วยปัญหาดังกล่าว พี่เลี้ยงร่วมกับสุภาวดี (สกว.) หากศัลยาณิที่จะช่วยแก้ปัญหา ดังกล่าว จึงเสนอแนวคิดให้เปลี่ยนที่ประชุมไปที่ทำการ อบต. ต.ปางมะค่า รับประทานอาหารกลางวันร่วมกับนายก อบต. พูดคุยกันอย่างไม่เป็นทางการ นายก อบต.รับเรื่องและนำเข้าสู่ในปี 2550 ที่จะพัฒนาสภาพกายภาพของแก่งให้เหมาะสมที่จะรองรับนักท่องเที่ยวตามข้อเสนอที่ได้จากแบบสอบถาม ซึ่งคงจะตรงกับกิจกรรมตามวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยระยะที่ 2 ต่อไป

สรุปว่า กิจกรรมสร้างความเข้าใจ ในวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ประสบความสำเร็จระยะหนึ่ง

2. กิจกรรมรวบรวมข้อมูลศักยภาพของชุมชน องค์กรความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อสนองวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ที่นำไปสู่การสรุป ประมวล วิเคราะห์ข้อมูล และวางแผนการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว และการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนต่อไป ซึ่งผลของกิจกรรมในข้อ 2 นี้ ก่อให้เกิด

2.1 ผลจากการศึกษาและรวบรวมข้อมูล องค์กรความรู้ภูมิปัญญาถิ่นของชุมชนบ้านแก่งเกาะใหญ่ ตำบลปางมะค่า อำเภอขามเฒ่าลักษ์ณบุรี จังหวัดกำแพงเพชร รวมถึงการรวบรวมศักยภาพของพื้นที่ เพื่อใช้เป็นทุนของชุมชนที่จะพัฒนาไปสู่การจัดการท่องเที่ยว โดยชุมชนเป็นผู้ศึกษาและกำหนดแนวทางการจัดการท่องเที่ยวด้วยตนเอง ผลที่ได้ ได้ข้อมูลของชุมชนทั้งด้านบวก และด้านลบ ในด้านบวกชุมชนพบว่ามีหลายสิ่งหลายอย่างที่เป็นของดีมีคุณค่าของชุมชน เช่น ภูมิปัญญาการทำมันท์ของโบราณที่ค้นพบและเก็บไว้โดยชาวบ้าน ซึ่งซาตรีได้นำไปเทียบอายุโดยนักโบราณคดีของเมือง

กำแพงเพชร พบว่าอยู่ในยุคเดียวกับสุโขทัยตอนต้น ทำให้คนในชุมชนเกิดความมั่นใจในรากเหง้าของชุมชน มั่นใจที่จะนำเสนอต่อผู้มาเยือน และถือเป็นการได้แผนที่ของคนดีในชุมชน ได้รู้จักการเชื่อมโยง แนะนำให้ถามต่อคนโน้นคนนี้ เป็นเครือข่ายเชื่อมโยงไปเรื่อยๆ นอกจากจะได้ข้อมูลที่เก็บจากชุมชน ยังเป็นการให้ความสำคัญกับคนพื้นที่คน เกิดสัมพันธ์ภาพอันดีต่อกัน และผู้เก็บข้อมูลได้เรียนรู้วิธีเก็บข้อมูล เพื่อนำมาสนับสนุนตอบปัญหาโจทย์วิจัยของตน ถือว่ายิ่งปีนหน้าเดียวได้นกหลายตัว คือ ได้ข้อมูลของชุมชน ได้สัมพันธ์ภาพอันดีต่อกัน ได้ฝึกปฏิบัติเรียนรู้การทำวิจัย ตรงตามความประสงค์ของ สกว. ที่ใช้งานวิจัยเป็นสื่อในการเรียนรู้ และพัฒนาคนในชุมชน

2.2 ผลที่ได้จาก 2.1 สรุปได้ว่าชุมชนบ้านแก่งเกาะใหญ่ ตำบลปางมะค่า เป็นพื้นที่ซึ่งมีขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระดับดีพอสมควร มีพื้นที่ป่าชุมชนที่คนในชุมชนร่วมกันดูแล แต่มีพื้นที่บางส่วนคาบเกี่ยวกับพื้นที่ในเขตอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ ซึ่งจำกัดรูปแบบ ปริมาณของนักท่องเที่ยว รวมถึงเวลาในการเปิด - ปิด เพื่อรักษาสมดุลของระบบนิเวศ การบริหารและจัดการ กิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ กระทำโดยเจ้าหน้าที่อุทยาน และมีบางกิจกรรมที่องค์การบริหารส่วนตำบลปางมะค่าเข้าร่วมด้วย ชุมชนเข้าร่วมในฐานะเป็นผู้ถูกกระทำ มิใช่ในฐานะผู้นำในการบริหารจัดการแต่หลังจากที่พี่เลี้ยงร่วมกับชุมชนนำเสนอหัวหน้าอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ ให้ชุมชนเป็นผู้นำในการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยวในพื้นที่ต่อเนื่องจากป่าชุมชนเข้าสู่เขตอุทยาน โดยปฏิบัติตามกฎระเบียบของอุทยาน ซึ่งในระยะที่ 2 ของงานวิจัย ชาวบ้านจะเข้าไปฝึกทักษะการสื่อความหมายทางธรรมชาติ โดยเจ้าหน้าที่ของอุทยานเป็นผู้ให้การอบรม ซึ่งจะเป็นการพัฒนาบุคลากร และกระจายความรับผิดชอบการท่องเที่ยวชุมชนที่เชื่อมต่อกับอุทยาน อีกทั้งชุมชนจะมีรายได้จากการนำทางเพิ่มขึ้น

3. องค์ความรู้ด้านกิจกรรม กิจกรรมการท่องเที่ยวที่ดำเนินโดยชุมชนในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว ส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมบันเทิง สนับสนุนความสะดวกสบาย ยังไม่มีกิจกรรมที่สร้างเสริมการเรียนรู้ในระดับสูงให้ผู้มาเยือน รวมถึงกิจกรรมที่มีส่วนร่วมกับอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ ซึ่งคิดว่าในระยะที่ 2 ของงานวิจัย กิจกรรมที่เป็นสาระบันเทิงจะถูกนำมาดำเนินการทดลองใช้กับนักท่องเที่ยวที่มาเยือนแก่งเกาะใหญ่

4. องค์ความรู้ด้านการมีส่วนร่วม การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนปางมะค่ามีการจัดสรรหน้าที่ให้ชาวบ้านในชุมชนได้ผลัดเปลี่ยนเข้ามามีบทบาทในการดำเนินงานการท่องเที่ยว เช่น การต้อนรับ การให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว เป็นการทำในลักษณะเสียสละเวลาส่วนตัว บางครั้งขาดความสม่ำเสมอ เพราะบางครั้งติดภารกิจส่วนตัว จะทำงานโดยไม่แฉ่ง แต่หลังจากได้ใช้กระบวนการกลุ่มและศึกษาดูงาน ชุมชนมีความสัมพันธ์กันดีขึ้น รับผิดชอบมากขึ้น มีการออกปากมอบหมายงานให้เพื่อมาแทนเมื่อตนติดภารกิจ ด้วยเกรงว่าจะทำให้เสียภาพพจน์การทำงานกับส่วนรวม นอกจากนี้ต้องให้การสนับสนุน ส่งเสริมความสามารถ และพัฒนาศักยภาพเกี่ยวกับการจัดการกิจกรรมท่องเที่ยวของชาวบ้าน โดยการอบรม ให้ความรู้และพัฒนาทักษะการเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น จัดแนวทางการเรียนรู้

ร่วมกันของชุมชน และผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ตลอดจนการมีส่วนร่วมวางแผนการท่องเที่ยว และพัฒนาชุมชนไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งคิดว่าในระยะที่ 2 ของการวิจัย ทักษะการบริหารจัดการ ความสามารถในการสื่อความหมายทางของชุมชนคงได้รับการพัฒนา

ข้อเสนอแนะ

1. ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT) ผู้ที่ทำหน้าที่ให้ข้อมูลทางการท่องเที่ยว ควรให้ความสำคัญกับภูมินามของพื้นที่ เพราะข้าพเจ้าคิดว่าเป็นประวัติศาสตร์เฉพาะท้องถิ่นที่ผู้จัดการท่องเที่ยวในชุมชน โดยเฉพาะผู้ที่ทำหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์ของชุมชนต้องรู้ดี ข้าพเจ้ามีความฝันว่าถ้าทุกชุมชนในท้องถิ่นไทย รวบรวมภูมินามของถิ่นตนเป็นรูปเล่ม และนำมารวบรวมทั้งหมด CBT ไทยคงได้ตำราเล่มใหญ่ของชาติไว้ให้อุทยานหลังได้รับรู้ เรียนรู้ สืบทอดรากเหง้าเรื่องราวของไทย ซึ่งจะช่วยให้เราเข้าใจสังคมไทยได้ดีขึ้น อีกทั้งนำสิ่งเหล่านั้นมาเป็นหลักฐานในการพัฒนาสังคมในท้องถิ่น รู้อดีต เข้าใจที่จะปรับใช้ให้สอดคล้องกับปัจจุบัน และเท่าทันทิศทางที่จะพัฒนาในอนาคตต่อไปอย่างไม่ทิ้งรากเหง้าสังคมไทย จนกลายเป็นฝรั่งพันทางดังเช่นที่เป็นอยู่

ภูมินามวิทยาเป็นการศึกษาเกี่ยวกับชื่อบ้านนามเมือง สถานที่สำคัญและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ได้แก่ ชื่อหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด ถนน สะพาน แม่น้ำ ลำคลอง ถ้ำ และน้ำตก เป็นต้น ซึ่งนามดังกล่าวได้รับการเรียกขานมานานนับสิบปี นับร้อยปี นามเหล่านั้นปรากฏและปรุงแต่งโดยใช้ภาษาเป็นสื่อภาษา “ ภูมินาม ” ย่อมสะท้อนให้เห็นทัศนคติความเชื่อ ประวัติศาสตร์ สภาพสังคม ศาสนา และวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมต่างๆ

คนไทยมีวัฒนธรรมการตั้งชื่อให้เป็นมงคลด้วยความเชื่อว่า การตั้งชื่อให้เป็นมงคลย่อมนำพาให้เจ้าของชื่อประสบความสุข ความสำเร็จเจริญก้าวหน้า มั่งคั่งร่ำรวยและสุขภาพดี จึงมีตำราเกี่ยวกับการตั้งชื่อ และนิยมให้ผู้รู้เป็นผู้ตั้งชื่อบุคคลต่างๆ และในการตั้งชื่อผู้รู้ก็จะคำนึงถึงความหมาย ความเชื่อ รูปและเสียงคำ ตลอดจนความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับบุพการี เป็นต้น นอกจากชื่อบุคคลแล้ว ชื่อที่เกี่ยวข้องกับบุคคลจำนวนมากเป็นชื่อหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ หรือสถานที่ต่างๆ ย่อมมีความคล้ายคลึงกับการตั้งชื่อบุคคล แต่อาจเพิ่มสัญลักษณ์ ตำนาน สภาพภูมิศาสตร์ และการยอมรับของบุคคลหลายคนที่อยู่ในชุมชนเดียวกัน แต่บางครั้งก็มีอิทธิพลของผู้ปกครองในระบบราชการเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย

ภูมินามอาจไม่ใช่นามที่มีความหมายในทางดีเสมอไป เพราะบางนามอาจตั้งขึ้นโดยมีเหตุผลร้ายแรง เกิดขึ้นเป็นที่ฝังใจของประชาชน เชื่อชื่อน้ำตก “ เหวนรก ” ที่มีที่มาของชื่อเนื่องจากเป็นน้ำตกที่กลิ่นร่างของคนและช้างป่าในอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่

ความสนใจของชื่อบ้านนามเมือง หรือ “ ภูมินาม ” เริ่มต้นเมื่อการเดินทางผ่านสถานที่ต่างๆ แล้วมีผู้สงสัยเกี่ยวกับการตั้งชื่อสถานที่เหล่านั้น บางครั้งก็มีผู้รู้อธิบายตามความเข้าใจของตนเองว่า ตั้งชื่อตามต้นไม้บาง ตั้งชื่อตามสภาพภูมิประเทศบ้าง แต่บางครั้งก็ไม่อาจหาเหตุผลได้เพราะเป็นชื่อที่แปลก

ปัจจุบันกระแสของการเดินทางท่องเที่ยวของคนไทย เริ่มให้ความสนใจเดินทางในประเทศ โดยเฉพาะกระแสของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ นักท่องเที่ยวมีการศึกษาค้นคว้า ให้ความสนใจกับเรื่องราวของถิ่นที่ตนไปเยือน การศึกษาภูมินามจึงมีส่วนช่วยให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพของสังคมไทย ในด้านคตินิยม ความเชื่อ ตำนาน อาชีพ สภาพภูมิประเทศ วิถีชีวิตของประชาชนในท้องถิ่นต่างๆ

2. การทำงานร่วมกับชุมชนต้องมีความต่อเนื่อง เพื่อสร้างกระบวนการจัดการที่เข้มแข็ง ชุมชนได้เรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ กระบวนการความคิด การวิเคราะห์ของชุมชนก็จะมีการเชื่อมโยงกันระหว่างกิจกรรมไปสู่กิจกรรม ซึ่งจะทำการเรียนรู้ในระบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และวัฒนธรรมก้าวไปสู่การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน เพื่อเห็นผลเป็นรูปธรรมมากขึ้น และชุมชนก็จะมีจิตสำนึกหวงแหนต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรมประเพณี ตลอดจนการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารก็จะขยายวงกว้างสู่สังคมมากขึ้น

3. บทบาทที่เลี้ยงทีมวิจัยท้องถิ่น เสมือนเป็นผู้คอยเติมให้เต็มในสิ่งที่คิดว่าทีมวิจัยหลงลืมในประเด็นต่างๆ ที่จะช่วยให้งานวิจัยสมบูรณ์ เสมือนเป็นฉากหลังที่ทำหน้าที่สะท้อนสิ่งที่สังคมชุมชนขาดและเติมให้เต็มโดยชุมชนเป็นผู้กระทำ พี่เลี้ยงเป็นเพียงเสนอแนะทางเลือกให้ทีมวิจัยได้คิดได้สังเคราะห์เลือกสิ่งที่ดีที่สุดที่เหมาะสมให้กับชุมชนเอง ยามใดที่ทีมวิจัยท้อแท้พี่เลี้ยงจะต้องมีกุศโลบายที่จะนำมาใช้กับทีมวิจัยชุมชนเกิดแรงบันดาลใจ ลุกขึ้นสู้เพื่อผลสำเร็จตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ ซึ่งกุศโลบายแต่ละครั้งที่จะเลือกมาใช้เพื่อยังประโยชน์แก่ชุมชนนั้น ขึ้นอยู่กับบริบทของปัญหาและประสบการณ์ของพี่เลี้ยง เช่น เมื่อชาติริ ผู้ใหญ่ประเสริฐ และผู้ช่วยมนัส บ่นท้อใจกับการให้ความช่วยเหลือของทีมในบางเวลาซึ่งเนื่องมาจากนิสัยส่วนตัวของผู้นั้น เรา (พี่เลี้ยง และ Key man ของทีมวิจัย) จะให้ความสำคัญและร่วมพูดคุย ปรับทุกข์ อภิปรายหาทางแก้ไข ให้กำลังใจซึ่งกันและกัน และคำถามที่ถามเสมอว่า คนอื่นๆ ในทีมรวมถึงเราทั้ง 4 คนกำลังใจยังเต็มร้อยใช่ไหม ยังคิดจะสู้ไหม ถ้าทีมและเราพร้อมที่จะเดินหน้าต่อไป ปัญหาของบางคนเป็นเพียงเรื่องราวที่ผ่านเข้ามาและเป็นหน้าที่ที่เราต้องแก้ไข トラบใดที่ยังคงทำงานร่วมกัน ปัญหาที่แทรกเข้ามาเป็นเรื่องปกติที่เราต้องแก้ไข

นอกจากนั้นพี่เลี้ยงต้องเป็นคนรู้จังหวะของการนำเสนอความคิด หรือสาระใดๆ ที่จะให้แก่ชุมชน ไม่ใช่ทำหน้าที่เป็นผู้บรรยายตามวิสัยของครู ถ้าเป็นวงกลมเสมือนอยู่นอกที่คอยพิทักษ์ปกป้อง สนับสนุนให้ผู้ที่อยู่ในวงกลมวงใน (ชาวบ้านที่เป็นทีมวิจัย) ได้ถกเถียง อภิปราย นำเสนองานแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน ด้วยรูปแบบและกรอบของงานวิจัยที่ควรจะเป็นด้วยจุดประสงค์ของการพัฒนาคน ที่จะนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนของคนต่อไป ดังนั้นชุมชนคือพระเอก พี่

เลี้ยงเป็นเพียงผู้แสดงประกอบ ที่รู้จังหวะว่าเมื่อไหร่สมควรที่ตัวประกอบจะออกแสดง เพื่อสร้างสีสัน ให้ตัวเอกสมบูรณ์ขึ้นมีความหมายขึ้น เข้าทำนองโบราณว่าไว้ว่า เป็นเพียงลิงร่วมแสดง ในละครลิง ตามงานวัดสมัยก่อนเพื่อให้ลิงใส่ชุด (ตัวเอก) เต้น แจกเช่นจะอย่างไรให้ ชาตรี ผู้ใหญ่ประเสริฐ ผู้ช่วยมนัส และทีมวิจัยคนอื่นๆ สลับกันเป็นตัวเอก ตลอดการประชุมหรือจัดกิจกรรมแต่ละครั้ง

พี่เลี้ยงนอกจากจะเป็นผู้รู้ในภูมิรู้ด้านการจัดการการท่องเที่ยวดังที่เสนอไว้ตอนต้นแล้ว ยังต้องรับบทบาทหน้าที่กระตุ้น ประสานสัมพันธ์ให้กลุ่มในยามที่หัวหน้าทีมอ่อนแรงบทบาทจิตวิทยาในเรื่อง กระบวนการกลุ่มต้องนำมาใช้เพื่อสร้างกลุ่มให้สนุก มีความสุขกับการทำงานร่วมกัน เบื้องแรกพี่เลี้ยง ต้องอยู่ในกรอบของนักวิชาการที่มีอารมณ์ขัน มองปัญหาด้วยสัญชาตญาณเพื่อนำไปสู่ภาวะของความปกติที่เป็นไป และต้องทำอะไรให้ทีมยอมรับว่าปัญหาที่เกิดจากการทำงานที่มีสัญชาตญาณว่าเป็นเรื่องปกติ ไม่ต้องเครียด มีปัญหาเมื่อใดก็ร่วมกันแก้ด้วยกระบวนการกลุ่ม (Group Dynamic) ตลอดเวลา 8 เดือน ที่ทำงานร่วมกับชุมชนบ้านแก่งเกาะใหญ่ จากไม่เคยรู้จักกัน จนปัจจุบันทั้งพี่เลี้ยงและทีมวิจัยต่างได้ใจ ชิงกันและกัน ไว้ใจกัน เป็นส่วนหนึ่งของกันและกันรวมถึงความไว้วางใจที่มีต่อกัน ด้วยอารมณ์ที่ ทำงานร่วมกันอย่างมีความสุข ทำงานกันไป กระเช้าเข้าเหย้ากันด้วยอารมณ์ที่มีร่วมกัน พร้อมกับการ ให้เกียรติที่ทุกคนเท่าเทียมกันในคุณค่าของคนที่จะช่วยกันทำงานเพื่อสร้างสรรค์ชุมชนบ้านแก่งเกาะ ใหญ่ต่อไป ในช่วงเวลาต่างๆ ของการทำงาน บางครั้งเวลาประชุมจะมีการฟุ้ง หรือกล่าวหาบุคคลใน ทีมบางคนในทางลบ ทำให้บรรยากาศการประชุมเครียด แต่เมื่อใช้กระบวนการกลุ่ม จำได้ว่าระยะ หลังๆ ทีมมักไม่ค่อยขาดประชุม บรรยากาศดีเยี่ยมที่ถ้อยจาซัด เข้าใจกัน เกื้อกูล เลี้ยงแทนผู้ไม่มา ประชุม เข้าทำนองความรู้สึกให้อภัยเข้ามาแทรก พี่เลี้ยงก็ตอบไม่ได้จริงๆ ถึงเหตุผลว่าทำไม คงต้อง ยกประโยชน์ให้ทีมวิจัยเองกระมังที่พวกเขาเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี เป็นผลให้ระยะหลังๆ บรรยากาศในการประชุมสนุก และได้สาระตามเป้าประสงค์ เข้าทำนอง **สาระบันเทิง (Edutain)**

การให้โอกาสทีมวิจัยได้เปิดโลกทัศน์ให้กว้างขึ้น เป็นอีกหน้าที่หนึ่งของพี่เลี้ยงที่จะเป็นผู้ให้ คำแนะนำแหล่งค้นคว้า แหล่งหาซื้อเอกสาร ตำรา สื่อ หรือแหล่งข้อมูลใดๆ ที่จะมีส่วนนำมาช่วย สนับสนุนการทำงานของทีมวิจัยชุมชนให้แกร่งขึ้น มีคุณค่าเพิ่มคุณภาพ ซึ่งรวมถึงภูมิรู้ในเรื่องต้นแบบ การจัดการท่องเที่ยวชุมชนอื่นๆ ที่พี่เลี้ยงต้องเสนอแนะให้แก่ทีมวิจัยด้วย เพื่อเพิ่มเติมให้เต็มในแง่ บริบทชุมชนรวมถึงการจัดการที่ทีมวิจัยควรได้ศึกษาจากต้นแบบในแง่การศึกษาเปรียบเทียบ ตัวอย่างเช่น ชุมชนบ้านแก่งเกาะใหญ่ ได้แนะนำให้ชาตรี และ Key man ของทีมวิจัยไปศึกษาข้อมูล บริบทพื้นที่ถิ่นในแง่ของวิชาการที่พิพิธภัณฑฯ และอุทยานประวัติศาสตร์เมืองกำแพงเพชร รวมถึงเรือน ไทยเฉลิมพระเกียรติฯ ซึ่งจะให้คำตอบทุกด้านของความเป็นกำแพงเพชร รวมถึงเรื่องราวของบ้านปาง มะค่า จากเอกสารตำราที่มีผู้สืบค้นไว้ ผนวกเข้ากับการลงพื้นที่จริงในชุมชนของตน ทำให้ได้บริบท ชุมชนที่สมบูรณ์ เพื่อนำเสนอเรื่องราวประวัติชุมชนที่ตนเองศึกษาวิจัยอย่างครอบคลุมและสมบูรณ์ ส่วนในด้านกายภาพภูมิศาสตร์ ให้ไปที่สำนักงานจังหวัดเพื่อคัดลอกแผนที่ทางอากาศ หรือเรื่องราวใน ด้ายกายภาพ สถิติ และข้อมูลที่เป็นความจริงของชุมชนที่ศึกษา ในบางครั้งพี่เลี้ยงมีเรื่องราวของการ

จัดการท่องเที่ยวชุมชนอื่นๆ ที่ประสบความสำเร็จในระดับต่างๆ ในรูปของตำรา หรือ VCD หรือ VDO ก็จะ Copy และนำมามอบให้ชาตรีไปเผยแพร่เปิดให้ชุมชนและทีมวิจัยได้ดูตัวอย่างของชุมชนอื่นที่ประสบความสำเร็จ เพราะในแง่ความเป็นจริงคงไม่มีงบประมาณที่จะไปดูงานหลายๆ ชุมชนในบางครั้งที่ร่วมประชุม จะนำโน้ตบุ๊กไปด้วยและเปิด VCD ให้กลุ่มดู พร้อมกับร่วมกันแสดงความคิดเห็นในประเด็นต่างๆ เช่น รูปแบบการจัดการ การนำเที่ยวในเส้นทางของหมู่บ้าน และอื่นๆ ได้รูปแบบของการศึกษาเปรียบเทียบเพื่อนำไปสู่การสังเคราะห์ วิเคราะห์เพื่อตกผลึกเป็นรูปแบบของชุมชนบ้านแก่งเกาะใหญ่ พี่เลี้ยงต้องระวังตนเองที่จะไม่เผลอในขณะที่ทำงานร่วมกับชุมชน ที่ต้องใช้การฟัง สังเกตเป็นหลักใหญ่ การให้ข้อเสนอแนะให้ความรู้ กระจ่างเฉพาะจังหวะเวลาที่ชุมชนต้องการเติมให้เต็ม และถ้าจำเป็นต้องพูดกับกลุ่ม ควรเป็นการพูดเพื่อกระตุ้นให้ทีมวิจัยใช้ความคิดเพื่อการวิเคราะห์ สังเคราะห์ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ด้วยความคิดของชุมชนเอง

ปัญหาและอุปสรรคของการทำงานร่วมกับทีมวิจัยบ้านแก่งเกาะใหญ่

1. กิจกรรมการประชุมของชุมชน บางครั้งต้องเลื่อนไปตามปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน เช่น หน้าฝนปีนี้ (พ.ศ. 2549 ด้วยผลของปรากฏการณ์ลานีญา) ฤดูฝนมาเร็วกว่าปกติ ชาวบ้านเมื่อเห็นฝนตกลงมาในช่วงเดือนเมษายน และตกต่อเนื่อง จึงต้องให้เวลากับการเตรียมพื้นที่เพาะปลูก ซึ่งปกติจะกระทำในเดือนพฤษภาคม กิจกรรมของกลุ่มที่กำหนดไว้ตามแผนงานต้องเลื่อนโดยจำเป็น เพื่อความอยู่รอดของชาวบ้านที่เป็นทีมวิจัย อีกทั้งช่วงเทศกาลสงกรานต์ ชาวบ้านส่วนใหญ่จะทำกิจกรรมเหมือนชาวไทยทั่วไป บางคนไปเที่ยวบ้านเพื่อน ญาติพี่น้อง เป็นเวลาหลายวัน ในบางครั้งกระเทือนต่อการแบ่งหน้าที่ดูแลแก่ง ดูแลนักท่องเที่ยวในช่วงเทศกาลที่มีนักท่องเที่ยวมาเที่ยวมาก

ทางแก้ พี่เลี้ยงและทีมวิจัยต้องทำความเข้าใจร่วมกันถึงความสำคัญของความรับผิดชอบที่ตนเองรับปากจะเป็นผู้ทำหน้าที่ และรับผิดชอบถ้ามีความจำเป็นจริงๆ กะทันหันต้องหาคนมารับผิดชอบงานในหน้าที่แทน ทีมวิจัยต้องทำความเข้าใจตกลงร่วมกัน และตระหนักถึงผลเสียที่จะเกิดจากการทำงานที่ไม่เป็นไปตามที่ได้รับมอบหมาย ส่วนปัญหาเรื่องฝนที่มาเร็วกว่าปกติคงแก้ไขอะไรไม่ได้ เพียงแต่ชี้แจงให้ความรู้เพิ่มเติมกับทีมวิจัย โดยเฉพาะหัวหน้าโครงการและ Key man เพื่อไม่ให้หมดกำลังใจในการทำงานเมื่อถูกทีมต้องขาดประชุมจนไม่ครบองค์ประชุม

2. คนในชุมชนยังไม่แน่ใจ และไม่มั่นใจในศักยภาพของตนเอง และตัวกลุ่มคณะกรรมการท่องเที่ยวฯว่าจะสามารถจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวได้หรือไม่ อีกทั้งยังไม่มั่นใจว่าหากนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวตามเส้นทางที่คิดขึ้นใหม่แล้ว กระบวนการจัดการชุมชนจะสามารถทำให้นักท่องเที่ยวประทับใจหรือไม่

ทางแก้ ขึ้นต้นพี่เลี้ยงควรเสนอแนะ ให้คำแนะนำ และนำเสนอรูปแบบของการบริหารจัดการชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวที่ประสบความสำเร็จ ในรูปของการอภิปรายประกอบสื่อ เช่น หนังสือ รูปภาพ และเปิด VCD หรือ VDO ให้ดู ไปพร้อมกับคำอธิบาย และพาไปศึกษาดูงานต้นแบบชุมชน

ที่ประสบความสำเร็จที่มีบริบททางสภาพแวดล้อมใกล้เคียงกับชุมชนของแก่งเกาะใหญ่ และกลับมาสัมมนา สรุปเพื่อต้นแบบการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนเป็นวาระสุดท้าย

3. ปัญหาที่เกิดขึ้นกับกลุ่มคนที่ทีมวิจัยพยายามจะประสานแนวความคิดเข้าหากันได้ ในบางกลุ่มสนใจที่จะมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน แต่ไม่ยอมเสียสละ เสียผลประโยชน์ส่วนตัว กล่าวถ้าเข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวครั้งนี้จะทำให้เสียงานในไร่ งานรับจ้าง ซึ่งจะทำได้ขาดรายได้หลักไป แต่ก็พยายามหาเวลาเข้าร่วม อีกกลุ่มเป็นกลุ่มที่พร้อมที่จะเสียสละเพื่อส่วนรวม เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของกระบวนการวิจัย เพื่อการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านแก่งเกาะใหญ่ด้วยความเต็มใจ แม้บางครั้งจะทำให้ครอบครัวต้องขาดรายได้ หรือไม่ค่อยมีเวลาได้อยู่กับครอบครัว ซึ่งบางครั้งเกิดปัญหาในครอบครัว เช่น ครอบครัวของหัวหน้าทีมคือ ชาตรี ชูวิจิตร ที่ภรรยาไม่เข้าใจว่าทำไมชาตรีต้องทุ่มเวลาส่วนมากไปกับงานบ้านแก่งเกาะใหญ่มากกว่างานหาเลี้ยงชีพให้แก่ครอบครัว หรือการไม่ค่อยอยู่บ้านของผู้ใหญ่ประเสริฐ แจ่มไทย หรือการไม่ค่อยได้อยู่บ้านกับลูกๆ ของนายมนัส สมิเพชร ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หรือทำไมป่าจุกต้องหยุดงานรับจ้าง 1 วัน เพื่อร่วมกิจกรรม เพื่อร่วมเก็บข้อมูลทำให้ขาดรายได้ประจำเป็นต้น

ทางแก้ สำหรับปัญหาของชาตรี ได้ปรึกษาปัญหานี้ร่วมกับ สกว. (สุภาวิณี) และได้ดำเนินการแก้ไขไปแล้วในระดับหนึ่ง โดยการเพิ่มค่าตอบแทนให้ชาตรีเสมือนเป็นสิ่งตอบแทนการทำงานในฐานะหัวหน้าทีมที่มีรายได้เป็นรูปธรรมให้ภรรยาได้รับรู้ แต่ชาตรีต้องไปทำความเข้าใจและขอความยินยอมจากกลุ่มทำงาน จะเห็นด้วยหรือไม่ในฐานะที่ชาตรีเป็นหัวหน้าทีมที่ต้องรับผิดชอบงานมาก ซึ่งเมื่อนำเสนอในที่ประชุมทุกคนไม่ขัดข้อง ส่วนปัญหาของผู้ใหญ่ประเสริฐ และผู้ช่วยมนัสไม่มีปัญหาเรื่องรายได้ เป็นเพียงครอบครัวมีความความรู้สึกว่าหัวหน้าครอบครัวหายไปไหนไม่ค่อยอยู่บ้าน จึงได้เสนอแนะให้นำภรรยาหรือลูกๆ มาเข้าร่วมประชุมหรือร่วมกิจกรรมในบางครั้ง เพื่อให้มีส่วนร่วมรับรู้และเห็นการเข้าร่วมกิจกรรมทำงานของหัวหน้าครอบครัว ซึ่งก็ลดภาวะความกดดันที่เคยเป็นปัญหาได้ ปัจจุบันทั้งคู่มุ่งมีความเข้าใจและรู้สึกภูมิใจที่สามีมีส่วนร่วมในการพัฒนาบ้านแก่งเกาะใหญ่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ในกรณีของป่าจุกที่มีใจเต็มร้อยที่จะเข้าร่วม อีกทั้งป่าเป็นผู้ที่อาศัยอยู่บ้านแก่งเกาะใหญ่มาก่อน เห็นความเป็นไปที่เปลี่ยนแปลงจึงเป็นบุคคลสำคัญของชุมชนคนหนึ่งได้ปรึกษาหารือให้ชาตรีจ่ายค่าตอบแทนเสมือนเป็นค่าเก็บข้อมูล หรือใดๆ ได้หรือไม่ โดยไม่คิดระเบียบการเบิกจ่าย ในวันที่ป่าจุกเข้าร่วมกิจกรรมเก็บข้อมูลชุมชน

4. ปัญหาที่ทีมวิจัยที่เป็น Key man ของโครงการ ที่มีหัวใจเต็มร้อยที่มุ่งมั่นที่จะทำงานวิจัยให้แก่งเกาะใหญ่บรรลุผลสำเร็จ แต่ในบางครั้งทักษะและความชำนาญในเรื่องของงานเอกสาร เช่นการใช้สำนวนภาษาสรุปงาน รูปแบบของการทำเอกสาร ทักษะการเขียนโครงการในแต่ละกิจกรรม ยังต้องแก้ไข ปรับปรุง และได้รับการพัฒนา

ทางแก้ ชาตรีและทีมบางคนได้มาพบพี่เลี้ยงที่ศูนย์ฝึกโรงแรมเวียงแก้ว มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม จ.พิษณุโลก พักค้างคืน 2 คืน 3 วัน เพื่อฝึกการเขียนโครงการ การสรุปงาน

เอกสารงานวิจัย และรูปแบบงานสารบรรณ แม้จะเป็นเวลาเพียง 3 วัน ชาตรีและคุณมนัส ยอมรับว่าได้พัฒนาทักษะดังกล่าวได้ระดับหนึ่ง และมีความหวังว่าคงจะดีขึ้นเรื่อยๆ ต่อไป

5. ในระยะแรกๆ ของการเริ่มต้นโครงการ เสมือนว่าทีมวิจัยยังมองอะไรไม่ชัดเจนที่ตนเองจะมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชนบ้านแก่งเกาะใหญ่ แต่หลังจากกลับจากศึกษาดูงาน เห็นการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี เริ่มรู้สึกของความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เริ่มเรียนรู้ เปรียบเทียบชุมชนตนเองกับชุมชนอื่น กำลังใจทำงานมีมากขึ้น เริ่มเข้าใจจุดหมายปลายทางของงานที่ตนทำอยู่ และที่สำคัญเรียนรู้บทบาทหน้าที่ของตนเองชัดเจนขึ้น

สรุป บ้านแก่งเกาะใหญ่ แม้จะมีศักยภาพทางการท่องเที่ยวที่ไม่สูงมาก เมื่อเทียบกับศักยภาพของชุมชนอื่นๆ เช่นที่เชียงใหม่ หรือแม่ฮ่องสอน แต่ 8 เดือนที่ สกว. ให้โอกาสชุมชนได้ร่วมคิด ร่วมทำ เพื่อพัฒนาให้ชุมชนรู้และเข้าใจแนวทางการจัดการท่องเที่ยว ในฐานะพี่เลี้ยงยอมรับว่าทีมวิจัยของชุมชนได้พัฒนาขึ้น จากพฤติกรรมที่เงียบเป็นเพียงผู้รับฟัง เปลี่ยนเป็นความมั่นใจที่จะนำเสนอ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น เริ่มรู้สึกความเป็นเจ้าของถิ่นของตน และรับรู้จุดหมายปลายทางที่เป็นรูปธรรมของงานวิจัยในระยะที่ 2 ที่จะนำมาสู่การจัดการท่องเที่ยวบ้านแก่งเกาะใหญ่ให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น